

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Julity Niedźwieckiej-Ambroziak
pt. „Działalność naukowo-informacyjna i jakość usług bibliotek uczelni
niepublicznych. Studium przypadku bibliotek holdingu TEB Akademia”**

1. Aktualność tematyki

Rozprawa doktorska Julity Niedźwieckiej-Ambroziak pt. „Działalność naukowo-informacyjna i jakość usług bibliotek uczelni niepublicznych. Studium przypadku bibliotek holdingu TEB Akademia”, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Głowackiej, na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, stanowi opracowanie wpisujące się w nurt badań poświęconych analizie funkcjonowania bibliotek niepublicznych szkół wyższych. O ile biblioteki innych typów (publiczne, akademickie publiczne, branżowe itd.) przez lata swojego funkcjonowania doczekały się licznych opracowań i analiz, o tyle – stosunkowo nowe na polskim rynku zjawisko powstawania komercyjnych placówek edukacyjnych (a w ich ramach oddziałów bibliotecznych) – nie zostało jeszcze wystarczająco dokładnie przedstawione w literaturze naukowej. Biblioteki uczelni niepaństwowych, z uwagi na swą odmienność (inne cele funkcjonowania, inne podstawy prawno-organizacyjne oraz odmienne narzędzia zarządzania) stanowią ciekawy przedmiot analizy w ramach badań bibliotekoznawczych. Potencjał ten dostrzegła już Magdalena Karciarz, która jako pierwsza w Polsce przygotowała kompleksowe opracowanie na temat bibliotek niepaństwowych szkół wyższych w Polsce (zatytułowane: *Biblioteki niepaństwowych szkół wyższych w Polsce w latach 1990-2010: powstanie, rozwój, perspektywy*, 2013). Wspomniana praca zapewniła punkt wyjścia do dalszych rozważań w ramach tego tematu. W kolejnych latach ukazało się sporo drobniejszych opracowań, autorstwa głównie pracowników bibliotek niepaństwowych szkół wyższych, zainteresowanych analizą skuteczności i jakości działań tych instytucji. Julita

Niedźwiecka-Ambroziak wpisała się w nurt tych badań, podejmując się analizy działalności naukowo-informacyjnej i jakości usług bibliotek z holdingu TEB Akademia, jednego z większych w Polsce organizatorów szkół wyższych niepublicznych. Biblioteki te były wielokrotnie opisywane w literaturze fachowej, jednak pierwszy raz zostało przeprowadzone studium przypadku, w sposób kompleksowy ilustrujące ich działalność i warunki funkcjonowania. Wydaje się, że właśnie ta deskryptywna funkcja pracy stanowi jej największą wartość, ponieważ pozwala udokumentować mechanizmy funkcjonowania tych instytucji, co może być interesujące zarówno dla kadry kierowniczej różnego typu instytucji bibliotecznych, poszukujących wzorców oraz oceny wybranych rozwiązań, jak również badaczy podejmujących temat organizacji bibliotek. Uważam zatem, że tematyka podjęta przez Doktorantkę jest aktualna naukowo oraz posiada potencjał aplikacyjny. Tytuł rozprawy został wybrany trafnie, zaś badania Autorki uzupełniają lukę w polskiej literaturze poświęconej organizacji bibliotek.

2. Charakterystyka rozprawy

Rozprawa doktorska przedstawiona do oceny przez Doktorantkę, licząca ogółem 297 stron, została podzielona na cztery rozdziały główne, wstęp, zakończenie i materiały uzupełniające (bibliografię, spis rysunków, spis tabel, wykaz skrótów, streszczenie oraz aneksy). Rozdział pierwszy ma charakter teoretyczno-wprowadzający, natomiast pozostała część pracy została poświęcona prezentacji bibliotek Wyższych Szkół Bankowych, co stanowi logiczny i przejrzysty układ.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym: „Rynek uczelni niepublicznych w Polsce oraz ich biblioteki” Autorka przedstawiła prawne podstawy funkcjonowania uczelni niepublicznych działających na terenie naszego kraju oraz opisała rolę niepublicznego szkolnictwa wyższego w systemie edukacji. Scharakteryzowała rynek uczelni niepublicznych, wskazując na przyczyny jego rozwoju bądź ograniczeń, jako najważniejsze wyszczególniając: zmiany demograficzne, dostępną liczbę ofert edukacyjnych oraz możliwe do pozyskania zasoby kadry akademickiej. Słusznie podkreśliła, że kondycja bibliotek akademickich uzależniona jest przede wszystkim od warunków przetrwania ich jednostek macierzystych, stojąc na stanowisku, iż biblioteki jako instytucje kulturalno-edukacyjne, pomimo swego charakteru również mogą w bezpośredni sposób podlegać prawom rynku i być zależne od sektora, w którym działają, o czym nader często ciągle jeszcze się zapomina. Doktorantka na podstawie przywołanych danych statystycznych wskazała na duże zaangażowanie sektora prywatnego w tworzenie uczelni. Pokazała, że to przede wszystkim spółki z ograniczoną odpowiedzialnością

oraz osoby fizyczne, a nie np. stowarzyszenia czy fundacje, są najczęstszymi założycielami uczelni niepublicznych, co Jej zdaniem wskazuje na biznesowe postrzeganie kształcenia. Jak napisała w pracy: „edukacja to towar” (s. 35). Każę to zastanowić się nad funkcją bibliotek oraz oferowanej przez nie wiedzy – czy również może ona być postrzegana jako towar? Ponadto w rozdziale pierwszym Autorka scharakteryzowała Towarzystwo Edukacji Bankowej – założyciela Wyższych Szkół Bankowych oraz biblioteki uczelni niepublicznych działające w Polsce, zarysowując w ten sposób tło do dalszych rozważań na temat bibliotek holdingu TEB Akademia.

Rozdział drugi Autorka zatytułowała: „Założenia teoretyczne pracy i metodologia badań własnych”, co sugeruje zawartość treściową tej części pracy. Doktorantka, poza opisaniem charakteru przeprowadzonych przez siebie badań, dokonała pewnych ustaleń terminologicznych, precyzując m.in. znaczenie terminów: „kultura organizacyjna”, „zmiana”, „marka”. Uargumentowała również wybór metody badawczej, za najbardziej odpowiednią uznając *case study*.

Kolejny rozdział – rozdział 3, zatytułowany: „Analiza działalności naukowo-informacyjnej oraz edukacyjnej bibliotek uczelni holdingu TEB Akademia”, to obok rozdziału czwartego najciekawsza część pracy. Autorka dokonała w niej charakterystyki bibliotek WSB działających w poszczególnych miastach, opisała ich współpracę, politykę gromadzenia zbiorów, zasoby niematerialne i materialne, którymi dysponują biblioteki, kadrę biblioteczną oraz najważniejsze obszary działalności naukowo-informacyjnej i edukacyjnej.

Ostatni rozdział rozprawy został poświęcony zagadnieniu jakości i innowacyjności usług bibliotecznych Wyższych Szkół Bankowych. Autorka omówiła w nim wyniki prowadzonego przez Wyższe Szkoły Bankowe badania pod nazwą „Badanie Atrybutów Marki”, w ramach, którego oceniane są przez studentów, absolwentów, pracodawców, pracowników i kandydatów na studia, różne wymiary działalności szkół. Doktorantka przeanalizowała wymiary związane z funkcjonowaniem bibliotek, w tym m.in. zdefiniowała i dokonała wyboru dobrych praktyk (zaprojektowała „oś czasu”, która w ciekawy sposób umożliwia śledzenie zmian w bibliotekach holdingu), wyszczególniła działania innowacyjne bibliotek oraz zarekomendowała dla nich standardy pracy, w takich obszarach jak np.: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów, formy kontaktów z użytkownikami, zapisywanie się do biblioteki i rozliczanie z obiegówki, opłaty, szkolenia itd. Propozycje standardów przyjęte przez Autorkę uważam za bardzo cenną część pracy, która może zostać wykorzystana w praktycznej działalności bibliotek holdingu. Na koniec Autorka przedstawiła wyniki badań satysfakcji użytkowników oraz diagnozę kultury organizacyjnej bibliotek WSB.

Pracę zamyka zakończenie oraz aneksy, które oceniam jako bardzo wartościowe i interesujące. Zaprezentowano w nich ciekawe dane, jak np. te dotyczące organizacji pracy i bazy materialnej bibliotek WSB, konferencji organizowanych przez biblioteki WSB, bibliografię publikacji pracowników, zestawienie dobrych praktyk oraz propozycję działań innowacyjnych.

3. Ocena pracy

Pracę mgr Julity Niedźwieckiej-Ambroziak oceniam pozytywnie. Autorka zebrała i uporządkowała materiał dotyczący bibliotek Wyższych Szkół Bankowych, dokumentując ich działalność, strukturę organizacyjną, metody zarządzania i przedstawiając specyfikę tego typu instytucji bibliotecznych. Całość wywodu Autorka oparła o koncepcje kultury organizacyjnej, zarządzania zmianą oraz zarządzania jakością, a więc nurty uważane za kluczowe we współczesnej teorii organizacji bibliotek. Słusznie zwróciła uwagę, iż biblioteki szkół wyższych niepaństwowych działają na innych zasadach niż biblioteki szkół państwowych. Szczególnie warta podkreślenia jest konkluzja Autorki, iż kultura organizacyjna ma znaczący wpływ na kondycję biblioteki. Ten niewystarczająco uwzględniany w bibliotekach publicznych aspekt funkcjonowania może stanowić źródło powodzenia projektów bibliotecznych. Zmniejszony dystans władzy, kolektywizm oraz wysoka tolerancja niepewności obecne w kulturze organizacyjnej bibliotek szkół niepaństwowych wpływają na elastyczność i skuteczność ich działań, co zostało zaakcentowane w pracy.

Do najważniejszych osiągnięć Autorki, udokumentowanych w rozprawie, zaliczam:

- dokonanie charakterystyki systemów biblioteczno-informacyjnych Wyższych Szkół Bankowych w Polsce, z uwzględnieniem warunków pracy, pełnionych funkcji oraz przyjętych metod organizacji i zarządzania;
- udowodnienie wpływu kultury organizacyjnej na skuteczność działalności omawianych bibliotek.

W pracy pojawiają się jednak także pewne niedopatrzienia oraz błędy. Zacząć należy od samej struktury rozprawy. Autorka przyjęła założenie, według którego każdy rozdział kończy się podsumowaniem, co wydaje się zasadne, jednak wymaga konsekwencji. I tak np. w rozdziałach 2, 3, 4 takie podsumowanie uwzględniono, ale w rozdziale pierwszym takiego układu nie zastosowano. Z kolei w rozdziale 3 podsumowanie pojawia się dwukrotnie. Należałoby to ujednolicić.

W rozdziale pierwszym, w którym Doktorantka omawia system szkolnictwa wyższego opiera się na nieaktualnych przepisach. O ustawie o szkolnictwie wyższym z 2005 r. pisze

„nowa ustawa”, podczas gdy w 2018 r. wprowadzono już kolejne przepisy. Mogę przypuszczać, że wynika to z faktu, iż rozdział pierwszy powstawał jako pierwszy i Autorka nie chciała wprowadzać zmian do raz już zamkniętego tekstu (we Wstępie pisze o „projekcie” Ustawy 2.0 – s. 19), niemniej jednak w rozdziale pierwszym pojawiają się przypisy noszące datę 2019, zatem również i wspomniane regulacje prawne powinny zostać uaktualnione (lub chociaż zasygnalizowane), zwłaszcza, iż mają one znaczny wpływ na zmianę systemu szkolnictwa wyższego.

W rozdziale 3, w którym Doktorantka opisuje poszczególne biblioteki, brakuje w moim przekonaniu konkretnych danych, z których od razu mógłby skorzystać czytelnik (większość danych została umieszczona dopiero w aneksie). Autorka do opisu bibliotek stosuje dość ogólne sformułowania („duża liczba tytułów”, „dobre przygotowanie” itp.), często zaczerpnięte z raportów PKA i o pozytywnym wydźwięku, co zapewne wynika z emocjonalnego zaangażowania Doktorantki, jako pracownika jednej z bibliotek WSB (choć trzeba przyznać, iż w dalszej części pracy stara się pisać obiektywnie). Ponadto bardziej wyraźnie oddzieliłabym informacje na temat całego sektora bibliotek szkół wyższych niepaństwowych od bibliotek WSB – autorka naprzemiennie odnosi się raz do jednych a raz do drugich, co utrudnia odbiór przedstawianych informacji. Za nieprecyzyjny uważam również tytuł rozdziału 3.4., który brzmi: „Zasoby niematerialne bibliotek uczelni niepublicznych”, podczas gdy mowa jest w nim wyłącznie o zasobach/kapitale ludzkim. Tymczasem na zasoby niematerialne biblioteki składa się znacznie więcej składników niż tylko sam personel.

W rozdziale 4 Autorka zaprezentowała wyniki badań własnych, które uważam za najciekawsze z całej pracy i dlatego żałuję, iż część badań objęła tylko wybrane placówki. Szkoda, iż Doktorantce nie udało się przeprowadzić badań we wszystkich bibliotekach holdingu, co dałoby ciekawy materiał do porównań i zarazem stanowiło kompleksową diagnozę stanu bibliotek. Zachęcam do przeprowadzenia takich badań w przyszłości.

Pod kątem stylistycznym i edytorskim pracę oceniam pozytywnie, choć powinna ona przejść rzetelniejszą korektę, ponieważ czasami pojawiają się pewne błędy bądź niefortunne albo nieodpowiednie dla dysertacji naukowej sformułowania, jak np.:

- s. 34 – „trudno prognozować wspólny los”
- s. 38 – „Oprócz wymienionych szkół, jak również kilku innych rozpoznawalnych marek [...]” – brak orzeczenia w zdaniu;
- s. 40 – nieprawidłowa konstrukcja pierwszego akapitu. Zdania powinny stanowić wypunktowanie;

- s. 40 – „Wokół polskich uczeni niepublicznych pojawiło się wiele przeciwstawnych opinii” – a powinno być „na temat funkcjonowania polskich...”;
- s. 60 – „Kolejne badanie... potwierdziły”;
- s. 64 – „W badaniach tym bierze nikiły procent bibliotek uczelni niepublicznych”;
- s. 81 – „Z przytoczonych powyżej wyrywkowo produktów wyraźnie widać...” – czy produkty można „przyczącać”?
- s. 81 – wypunktowanie bez żadnego zdania wprowadzającego;
- s. 98 – „problemy badawcze dysertacji” – Autorce chodziło zapewne o „problemy badawcze uwzględnione lub przedstawione w dysertacji”;
- s. 100 – „Każda z bibliotek posiada określony charakter, którego determinującymi elementami są...” – może lepiej napisać po prostu „który determinują takie elementy jak:”;
- s. 105 – „Z dokonanego przeglądu ekspertów PKA wynika dobre wyposażenie biblioteki” – raczej członkowie PKA zwrócili uwagę na dobre wyposażenie biblioteki;
- s. 111 – „Biblioteki WSB liczne zasoby elektroniczne w postaci baz pełnotekstowych i referencyjnych” – brak orzeczenia w zdaniu;
- s. 116 – „Organizowano warsztaty czy szkoleń według zainteresowań środowiska bibliotekarskiego”;
- s. 117 – „Biblioteka wyższej uczelni [...] musi wziąć na siebie rozeznanie rynku wydawniczego, dokonanie jego wstępnej analizy i selekcji” – chyba raczej selekcji tytułów dostępnych na tym rynku, a nie selekcji rynku;
- s. 118 – „Brakuje natomiast głębszych zasobów piśmienniczych” – nie jest dla mnie jasne co to są głębsze zasoby piśmiennicze w bibliotece?
- s. 134 – nieprawidłowo sformułowany cały pierwszy akapit;
- s. 150 – pierwsze zdanie pozbawione orzeczenia, przez to nielogiczne;
- s. 153 – „Mierniki z corocznych Badań Atrybutów Marki SWB dotyczące bibliotek wyglądają dotyczące kształtowania zasobów bibliotecznych oraz zapewnienie dostępu do informacji naukowej to [...]”;
- itd.

W tekście dostrzec można również gdzieś błędy o charakterze interpunkcyjnym oraz ortograficznym (np. s. 55, 58, 87, 112, 116, 144, 155). W wypunktowaniach, rysunkach i tabelach brak ujednoczenia zapisu wielką bądź małą literą. Autorka w jednym schemacie blokowym potrafi stosować kilka różnych form zapisów (np. rys. 12).

Za pewien mankament uważam, iż w tekście czasem brak odniesień do materiału ilustracyjnego, który powinien być skomentowany. Przy niektórych rysunkach (np. rys. 15) brak nawet numeracji i tytułów. Również spis rysunków na stronie 232 został wykonany niedokładnie, niemal każdy rysunek znajduje się na innej stronie niż zostało to wskazane w spisie. Jest to drobna usterka, ale jednak utrudnia poruszanie się po pracy i powinna zostać poprawiona przez Autorkę.

Doktorantce zdarza się również używać nieprecyzyjnych sformułowań, np. na s. 59 pisze o badaniach M. Sidor, J. Przybysz, P. Pioterka oraz M. Karciarz określając je jako „cykliczne”, co sugerowałoby, że są to raporty przygotowywane w regularnych odstępach czasu przez zespół tych autorów. Tymczasem są to niczym ze sobą niezwiązane publikacje o różnej formie i strukturze, które ukazały się drukiem na przestrzeni lat. Uważam, iż na etapie przygotowywania rozprawy doktorskiej należałoby w większym stopniu dbać o precyzję językową oraz starannie przytaczać cytowane prace (np. Jacek Wojciechowski nie jest autorem książki „Organizacja i zarządzanie zmianami w bibliotece”, którą w bibliografii umieściła Doktorantka. Zapewne chodziło tu o pozycję „Organizacja i zarządzanie w bibliotekach”).

Wskazane błędy nie stanowią jednak uchybień o dużej wadze i nie umniejszają znaczenia pracy, którą oceniam jako pożyteczne opracowanie, ilustrujące uwarunkowania, w których funkcjonują biblioteki niepaństwowych szkół wyższych. Autorka zrealizowała, wskazany we wstępie, cel pracy i przedstawiła zmiany zachodzące w sferze działalności naukowo-informacyjnej oraz zarządzania jakością usług bibliotek uczelni niepublicznych holdingu TEB Akademia (s. 10).

4. Wnioski

Recenzowana rozprawa mgr Julity Niedźwieckiej-Ambroziak zatytułowana „Działalność naukowo-informacyjna i jakość usług bibliotek uczelni niepublicznych. Studium przypadku bibliotek holdingu TEB Akademia” napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Ewy Głowackiej, stanowi istotny wkład Autorki w badania na temat sektora bibliotek uczelni niepublicznych w Polsce. Przeprowadzone analizy mają istotne znaczenie poznawcze i mogą stanowić podstawę dla dalszych prac dotyczących tej tematyki. Oceny tej nie umniejszają uwagi zawarte w punkcie 3 niniejszej recenzji, które związane są w dużej mierze z formą wywodu, nie zaś z błędami w przeprowadzonych badaniach.

Dlatego na tej podstawie stwierdzam, że **opiniowana praca spełnia warunki i wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określone w artykule 13 pkt. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w**

zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595 z późn. zm.) a także w stosownych rozporządzeniach i przepisach wykonawczych. Stawiam więc wniosek o dopuszczenie rozprawy doktorskiej mgr Julity Niedźwieckiej-Ambroziak do publicznej obrony przed Radą Naukową Wydziału Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Gdańsk 27.04.2019

Maja Wojciechowska